

**CONVERSIUNEA PRIN REDUCȚIUNE
A ACTELOR JURIDICE CIVILE
LA CONFLUENȚA
CU SANCTIUNILE ÎN MATERIE**

REZUMAT

Teoria conversiunii prin reducere a actelor juridice civile are ca limite exterioare două probleme importante care trebuie supuse concilierii. Pe de o parte, trebuie să asigure respectarea formalismului prevăzut de lege, iar pe de altă parte, având în vedere premisa însăși a conversiunii și anume existența unui act lovit de nulitate, trebuie să nu îngreuneze acest demers printr-un formalism concentrat.

Evoluția reglementărilor în materia conversiunii actului juridic civil oscilează între aceste două imperative. Astfel, având în vedere actuala reglementare cuprinsă în Codul civil român, reiese intenția legiuitorului, dedusă din ansamblul scrierilor doctrinarilor, de a pune pe primul plan ideea de salvagardare a actului juridic civil.

La celălalt pol se află viitoarea reglementare a Codului civil, care restrânge aplicabilitatea ideii de conversiune a actului juridic civil.

În anumite cazuri nulitatea unui act juridic civil urmează fapta ilicită și culpabilă săvârșită de chiar cel care o invocă. Prin urmare, este echitabil în această situație, să se recunoască valabilitatea efectelor actului juridic civil – consecință a faptei ilicite și culpabile a pârâtului. Legiuitorul român de la 1864 consacră această soluție pentru cazul în care unui minor i se refuză acțiunea în

restituire pentru obligațiile rezultate din delictele sau cvasidelictele ale cărui autor este.

Prima parte intitulată „**Conversiunea prin reducere a actelor juridice civile**” analizează regimul juridic al conversiunii actului civil, punând accent pe condițiile necesare pentru a opera conversiunea, situațiile în care nu operează și aplicațiile acestui principiu.

Expunerea debutează cu un capitol dedicat importanței reconsiderării și restructurării conceptului de conversiune în contextul noilor reglementări cuprinse în viitorul Cod civil.

Conversiunea actelor juridice constă în înlocuirea actului juridic nul cu un act valabil, iar dacă, prin considerarea condițiilor cerute pentru un anumit act, unele dintre acestea nu sunt îndeplinite, operând reducerea, actul juridic civil constituit într-o categorie juridică superioară devine nul sub condițiile acestei categorii, dar poate fi valabil prin trecerea într-o categorie juridică pentru care condițiile sunt îndeplinite. În ambele situații, în ultimă instanță, ne aflăm în cazul înlocuirii unui act juridic civil cu un alt act juridic civil. Astfel, conversiunea va opera atunci când *un act juridic lovit de nulitate produce efectele unui alt act juridic, ale cărui condiții de fond și de formă le îndeplinește, dacă în raport cu scopul urmărit de părți este evident că acestea l-ar fi voit, dacă ar fi cunoscut sau ar fi prevăzut nulitatea actului încheiat efectiv.*

Principiul conversiunii prin reducere a actelor juridice civile privește actul juridic civil, atât în ipostaza de *negotium iuris*, cât și în ipostaza de *instrumentum probationis*.

Conversiunea actului juridic reprezintă în esență, înlocuirea actului nul cu un act juridic valabil; mai mult decât atât reprezintă considerarea manifestării de voință ca producătoare a efectelor unui anumit act juridic, chiar dacă nu este valabilă ca alt act juridic.

Ultima parte a Capitolului introductiv abordează legătura indisolubilă între principiile cu acțiune în materia efectelor nulității actului juridic civil și conversiunea prin reducere a actelor juridice civile.

Cel de-al doilea capitol „**Aspecte juridice fundamentale ale conversiunii prin reducere a actelor juridice civile**” tratează pe larg condițiile cerute pentru ca principiul conversiunii prin reducere să producă efecte juridice și acțiunea condițiilor fundamentale impuse de dispozițiile art. 948 C. civ. în materia conversiunii prin reducere.

Conversiunea actului juridic poate opera numai dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să existe identitate de părți în cele două acte juridice, respectiv în actul nul și în actul în care se convertește acesta;
- să existe un element de diferență între actul juridic nul și actul în care este convertit acesta, element precum: natura celor două acte juridice, conținutul acestora, efectele sau forma celor două acte;
- actul juridic pentru care a fost emisă manifestarea de voință să fie anulat efectiv și total;
- actul care urmează a fi considerat valabil să îndeplinească toate condițiile de validitate cerute de lege pentru categoria de acte din care face parte;
- manifestarea de voință a părții sau după caz a părților să fie favorabilă conversiunii, adică din această manifestare de voință să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii.

Conversiunea actului juridic civil cunoaște o serie de aplicații precum:

1. testamentul autentic sau mistic, considerat nul sub aceste calificări pentru vicii de formă, primește prin conversiune, valoare de testament olograf, valabil încheiat dacă este scris în întregime, semnat și datat de autor;
2. cazul actului de înstrăinare lovit de nulitate, dar valabil ca act de revocare a legatului ce avea ca obiect bunul la care se referea și actul de înstrăinare desființat (art. 923 C. Civ.);

3. cazul manifestării de voință, care este nulă ca vânzare-cumpărare, dar valorează antecontract de vânzare-cumpărare;

4. cazul actului de înstrăinare a unui bun succesoral de către moștenitor, nul ca atare, dar valabil ca act de acceptare a succesiunii (art. 689 C. civ.).

Ideea conversiunii prin reducere produce efecte juridice în special în materie testamentară, având în vedere faptul că testamentul autentic, precum și testamentul mistic se pot converti în testament olograf.

Analiza continuă cu capitolul dedicat „**Conversiunii prin reducere în materia succesiunii testamentare**” care analizează acțiunea conversiunii prin reducere în materie testamentară, testamentul olograf, testamentul autentic, testamentul mistic sau secret și modalitatea de operare a conversiunii prin reducere în materie testamentară.

Ideea conversiunii prin reducere produce efecte juridice în special în materie testamentară, având în vedere faptul că testamentul autentic, precum și testamentul mistic se pot converti în testament olograf.

Testamentul autentic reprezintă testamentul făcut pe teritoriul țării, dacă prin încheiere, a fost investit, în condițiile prevăzute de lege pentru autentificarea înscrisurilor, cu formă autentică de către notarul public.

Neîndeplinirea uneia sau mai multor condiții esențiale speciale face ca testamentul autentic să nu mai fie astfel calificat de lege.

Totodată, testamentul mistic reprezintă acea formă testamentară secretă, semnată de mâna testatorului, strânsă și sigilată și prezentată judecătoriei în vederea efectuării formalităților de suprascriere (art. 864-867 C. Civ.).

În doctrină s-a stabilit că testamentul olograf este testamentul ce trebuie să fie în întregime scris, datat și semnat de mâna testatorului.

Este important de precizat faptul că, pentru existența valabilă a testamentului olograf, sunt necesare următoarele condiții: testamentul să fie scris

în întregime de testator; testamentul să fie datat de testator; testamentul să fie semnat de către testator.

Astfel, testamentul autentic nul sub condițiile cerute pentru această calificare, prin conversiune poate să fie înlocuit prin testamentul olograf, care îndeplinește în totalitate condițiile cerute pentru validitatea sa, și anume: scrierea în întregime de către testator, datarea și semnarea manuscrise realizate de către testator.

Aceeași linie urmează și conversiunea testamentului mistic în testament olograf.

Ultimul Capitol al Primei Părți este dedicat analizei „**Acțiunii conversiunii prin reducere în materia actului juridic civil în sens de *instrumentum probationis***” abordează concepte precum înscrisul autentic, înscrisul sub semnătură privată, începutul de dovadă scrisă și modalitatea de acțiune a conversiunii prin reducere în materia actului juridic civil în sens de *instrumentum probationis*.

Modul de operare a conversiunii înscrisului autentic în înscris sub semnătură privată. În ceea ce privește consecințele juridice ale înscrisului nul ca înscris autentic, se distinge între două situații. Dacă forma autentică este cerută *ad validitatem*, actul juridic în sens de *negotium iuris* este nul, având în vedere că forma este o condiție de validitate.

În cazul în care forma autentică nu este cerută de lege, dar este solicitată de părți *ad probationem*, înscrisul este nul ca înscris autentic, dar poate fi valabil ca înscris sub semnătură privată. Astfel, prin această operațiunea juridică pe care o consemnează nu este afectată. Este o aplicație a ideii *conversiunii actelor juridice*, privite ca *instrumentum probationem*. Potrivit art. 1172 C.civ., „actul care nu poate fi autentic din cauza necompetenței sau necapacității funcționarului sau din lipsă de forme, este valabil ca scriptură sub semnătură privată, *dacă s-a iscălit de părțile contractante*”. Așadar, actul nul ca act

autentic poate valora act sub semnătură privată dacă este semnat de părți sau de partea care se obligă (în cazul actului juridic unilateral).

Modul de operare a conversiunii înscrisului sub semnătură privată în început de dovadă scrisă. Potrivit doctrinei de specialitate, înscrisul sub semnătura privată reprezintă înscrisul realizat de părți, fără intervenția unei autorității publice, semnat de către participanți, indiferent că este scris în întregime de unul din ei, datat sau nu, fiind astfel suficientă semnătura.

În ceea ce privește validitatea anumitor înscrisuri sub semnătură privată, așa cum am arătat nu este suficientă numai semnătura, ci mai sunt necesare și alte mențiuni precum: formalitatea *multiplului exemplar* și aceea a formulei *bun și aprobat* la actele unilaterale.

Lipsurile de formă ale înscrisului sub semnătura privată determină apariția unor sancțiuni, care diferă după cum urmează:

a) lipsa semnăturii atrage sancțiunea cea mai severă: înscrisul nu mai poate constitui o probă. Existența actului juridic civil poate fi stabilită printr-o eventuala recunoaștere a părții căreia îi este opus sau prin alte mijloace de dovada, în măsura admisibilității lor.

b) lipsa, în contractele sinalagmatice, a mențiunii privind număr de exemplare întocmite sau absența în promisiunile unilaterale de plată a scrierii proprii sau a cuvintelor *bun și aprobat*, însoțită de suma în litere conduc la imposibilitatea probării înscrisului. Acesta, nevalabil ca dovada preconstituată, subzistă, totuși, prin convertire, ca început de probă scrisă, fiind ca atare susceptibil de a fi completat prin martori și prezumții. Nulitatea înscrisului nu afectează validitatea actului juridic (*negotium*). O soluție similară se impune și în cazul condițiilor de formă prevăzute de art. 1180 C. civ.

Sancțiunea nerespectării cerințelor instituite de art. 1179 și 1180 C. civ. este nulitatea relativă. Astfel, art. 1179 alin. 3 C. civ. prevede că „lipsa de mențiune ca originalele s-au făcut în număr îndoit, întreit și celelalte, nu poate fi opusă de acela care a executat din parte-i convenția constatată prin act”.

Nulitatea poate fi, acoperită prin executarea de buna voie de către debitor și în cazul nerespectării condițiilor de formă prevăzute de art. 1180 C. civ. Confirmarea nulității, în acest caz, presupune, ca o condiție necesară, executarea integrală a obligației ce incumbă debitorului, căci o executare parțială nu poate fi considerată suficientă.

Partea a doua a lucrării analizează confluența conversiunii prin reducere cu sancțiunile în materie. **Capitolul introductiv** al acestei părți secunde abordează sancțiunile în materia civilă, realizând o prezentare generală a sancțiunilor incidente în materie, respectiv nulitatea actului juridic civil, rezoluțiunea și rezilierea, caducitatea, revocarea, reducțiunea, inopozabilitatea și teoria inexistenței actelor juridice civile.

Capitolul al II-lea tratează delimitarea conversiunii prin reducere de principalele sancțiuni în materie. O înțelegere superioară a ideii de conversiune prin reducere impune delimitarea acesteia de celelalte cauze de ineficacitate având în vedere faptul că sunt sancțiuni de drept civil precum inexistența și nulitatea care lipsesc actul juridic de efecte, spre deosebire de conversiune care tinde spre salvarea actului juridic. Distincția se impune imperios deoarece confuziile sunt inadmisibile datorită importanțelor deosebiri de regim juridic.

În materia actelor private, sancțiunile sunt următoarele: nulitatea, inopozabilitatea, rezoluțiunea, rezilierea, caducitatea, reducțiunea și inexistența.

Propuneri de lege ferenda

Demersul științific elaborat subliniază legătura indisolubilă dintre ideea conversiunii prin reducere a actelor juridice civile și materia nulității, concretizată în nevoia de a recunoaște valoarea voinței valabil exprimate, în ipoteza în care poate primi considerare de „voință independentă”, chiar dacă ea este incorporată într-un act juridic nul.

În acest studiu, am arătat faptul că, pentru a opera conversiunea, trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții: să existe identitate de părți în cele două acte juridice, respectiv în actul nul și în actul în care se convertește acesta;

să existe un element de diferență între actul juridic nul și actul în care este convertit acesta, element precum: natura celor două acte juridice, conținutul acestora, efectele sau forma celor două acte; actul juridic pentru care a fost emisă manifestarea de voință să fie anulat efectiv și total; actul care urmează a fi considerat valabil să îndeplinească toate condițiile de validitate cerute de lege pentru categoria de acte din care face parte; manifestarea de voință a părții sau după caz a părților să fie favorabilă conversiunii, adică din această manifestare de voință să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii.

În ceea ce privește condiția potrivit căreia actul juridic trebuie să fie anulat efectiv și total și ca atare, trebuie subliniat faptul că reține atenția distincția între nulitatea absolută și cea relativă.

În acest punct al analizei, am remarcat că, din perspectiva conversiunii, nu prezintă nici o importanță dacă nulitatea este absolută sau relativă. Această afirmație are la bază argumentul potrivit căruia, între nulitatea absolută și cea relativă nu există deosebire de efecte, inclusiv în ceea ce privește situațiile care înlătură principiul *ceea ce este nul nu produce nici un efect*. Având în vedere argumentația prezentată mai sus, este greșit să se spună că ar fi posibilă conversiunea numai în cazul nulității relative, sau așa cum se arată în Noul Cod civil, numai în cazul nulității absolute. Autoarea, subliniază faptul că potrivit art. 923 C. civ., care reprezintă o aplicație legală a conversiunii, nu face nici o deosebire după cum nulitatea este absolută sau relativă și ca atare unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă.

Nulitatea va continua să producă efecte până când va fi declarată de către instanța de judecată. Ca atare, nu avem de-a face cu o sancțiune care operează de drept. Așa fiind, atât în situația nulității absolute cât și în situația nulității relative este necesară intervenția instanței de judecată pentru a pronunța nulitatea.

Se poate, însă, observa că aceasta operează independent de orice intervenție a instanței de judecată, fiind însă necesară manifestarea de voință a părților, sau părții care trebuie să fie favorabilă conversiunii.

Ca atare, se impune reconsiderarea articolului din Noul Cod civil potrivit căruia conversiunea operează numai în situația unui act lovit de nulitate absolută.

b. O atenție deosebită este acordată și teoriei contemporane a nulității care are la bază distincția dintre nulitatea absolută și nulitatea relativă, se remarcă faptul că, această idee nu apare în viziunea autoarei ca fiind suficientă, deoarece este la anumite nivele incompletă. Astfel, așa cum a arătat pe parcursul lucrării, autorii contemporani, din dorința de a simplifica o materie care *este deja obscură*, admit existența numai a două grade de ineficacitate a actului juridic și anume nulitatea absolută și nulitatea relativă. Ca atare, doctrina contemporană respinge chiar și cu titlu de principiu orice formă de ineficacitate *ab initio*, inexistența fiind asimilată nulității absolute. Cu toate acestea, autoarea a arătat că *inexistența* și *nulitatea ab initio* sunt concepte total diferite.

c. De asemenea, *de lege ferenda*, se impune, consacrarea legislativă a conceptului de *inexistență*, având în vedere și faptul că instituția menționată este consacrată și în Anteproiectul de Cod European al Contractelor. Această consacrare legislativă este impusă de noile realități economice, sociale și politice și îndeosebi unificarea europeană, care presupune nu numai desființarea frontierelor interioare, ci, mai ales, apropierea dispozițiilor legislative impun.,.

d. Cu toate că *Noul Cod civil* încearcă unele abordări noi în materia nulității, lămurirea acestei materii este departe de a fi realizată. Ca atare, autoarea subliniază câteva neajunsuri de substanță ale viitorului cod, printre care numărându-se faptul că nu se face nici o referire la *inexistență*, nu este evocată o definiție pentru *eroare* și *violență* și mai ales subsecțiunea dedicată „cauzelor de nulitate”, nu reprezintă decât o înșiruire exemplificativă și oarecum superficială a cauzelor de nulitate absolută, deși se dorea limpezirea acestui domeniu.